

**TƏRBİYƏ TEXNOLOGİYALARI
ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ
UPBRINGING TECHNOLOGIES**

UOT 37.

ŞAGİRDŁƏRİN HƏRBİ VƏTƏNPƏRVƏRLİK TƏRBİYƏSİ İŞİNİN TƏŞKİLİ**Əfsanə İsa qızı Məmmədova***Bakı Qızlar Universitetinin magistrantı***ORCID:** 0009-0001-4504-5355**E-mail:** efsane.memmedova.0110@gmail.com**Açar sözlər:** Vətən, dərs, şagird, hərbi vətənpərvərlik, məktəb.**Ключевые слова:** Родина, урок, ученик, военный патриотизм, школа.**Key words:** Motherland, lesson, student, military patriotism, school.

Şagirdlərin vətənpərvərlik tərbiyəsi, xüsusi ilə hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsi onların vətənə, torpağa bağlılıq hissələrinin inkişaf etdirilməsi, milli-mənəvi dəyərlərin aşılması və vətəndaşlıq şüurunun formalaşdırılmasına xidmət edir. Hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsi uşaqların kiçik yaşlarından başlayaraq ailədə, məktəbdə və eyni zamanda cəmiyyətdə həyata keçirilir.

1-ci və 5-ci siniflərdə hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsinin təşkili ilk növbədə vətən anlayışının aşılması, şagirdlərin vətəninə sevgi və hörmət hissi ilə yanaşması, vətənin müdafiəsinə hazırlıqlı olması üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu yaş dövrü şagirdlərin kiçik yaş dövrünü əhatə etdiyinə görə, mövzuya həssas yanaşmaq lazımdır.

Ədəbiyyatı, mədəni irsi qədim olan xalq zəngin xalqdır. Xalqımızın tarixinə nəzər saldıqda hərbi vətənpərvərlik mövzusu haqqında kifayət qədər bədii materiallar mövcuddur. Şifahi xalq ədəbiyyatından “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı, “Koroğlu” eposu, “Qaçaq Nəbi” kimi dastanları yazıb-yaşadan xalq qəhrəmanlıq tarixinə malikdir “Vətən borcu” bir neçə şəxsin deyil, bütövlükdə cəmiyyətin məsələsi hesab olunur. Mövzu Vətən olduqda, qadını da, kişisi də, yeri gəlsə uşağı da, bir yumruq kimi birləşərək, mübarizə aparmalıdır. Dastanlarda birləşən müxtəlif sosial və mədəni mövzular xalqımızın müstəqillik mübarizəsi, sevgi, ədalət, vətənpərvərlik anlayışları müasir ədəbiyyatın da təməl mövzuları olmuşdur. Şairlərimiz də bu dəyərləri yaşatmaq və gələcək nəsillərə çatdırmaq üçün dastanlardakı mövzuları öz əsərlərində istifadə etmişlər.

Səməd Vurğunun “Azərbaycan” şeirinin “Mən bir uşaq, sən bir ana, odur ki, bağliyam sana” misralarında (1) Vətən sevgisinin ana sevgisi ilə bir tutulması, Vətənin ana qədər dəyərli olmasını görmək mümkündür. Hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsinin vacibliyi və önəmi haqqında atalar sözlərinə fikir yetirsək, “Vətən sevgisi hər bir kəsin borcudur”, “Vətəninə sevmən, millətini də sevmən”, “Vətəninə qoruyan özünü qoruyar” və s. kimi kifayət qədər ibrətamiz ifadələr mövcuddur.

Müharibəni yenidən qalibiyyətlə bitirən bir xalq olaraq, neçə-neçə igidlərimizin qorxmadan, ölümü gözə alaraq, qürurla müharibədə iştirak etməsi, “Kitabi-Dədə Qorqud” eposunda Qorqud atanın igidlərini səsləyərək, onlar üçün həvəsləndirici nəğmələr deyərək müharibəyə sövq etməsi, xalqın gücünə arxalanaraq onları qalibiyyətə inandırmasına bənzəyir. Xalqımızın qəlbinin

daim əsgərləri ilə birgə döyünməsi, Vətən dərdinin xalq dərdi olması bizə keçmişimizi xatırladır.

Ailədə əsası qoyulan tərbiyənin daha sonrakı inkişafı məktəbdə həyata keçirilir. Lakin şagirdlərdə hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsi aşılamaq nisbətən mürəkkəb proses sayılır. Birinci sinif şagirdlərinin ümumi psixoloji dəyərləndirilməsi aparıldıqda, şagirdlərdə mücərrəd təfəkkürün tam formalaşmadığı nəzərə alınır.

1-ci sinifdə şagirdlər kiçik yaşda olduqları üçün onlarda hərbi vətənpərvərlik hisslərinin formalaşdırılması daha çox oyunlar, nağıllar, şeirlər və digər əyləncəli vasitələrlə həyata keçirilməlidir. Bu mərhələdə şagirdlərə aşağıdakı mövzular üzrə məlumatlar verilə bilər:

Vətənimizin təbiəti: Şagirdlərə Azərbaycanın təbiəti, meşələri, dağları, dənizləri haqqında məlumatlar verilir. Onlarda vətənə sevgi hissi oyadılır. Bunların nəticəsi olaraq, şagirdlərə Azərbaycanın coğrafi tarixi barədə məlumat verilir.

Milli qəhrəmanlarımız: Uşaqlara Azərbaycanın milli qəhrəmanları, onların igidlikləri haqqında nağıllar danışılır, şeirlər oxunur.

Dövlət rəmzlərimiz: Uşaqlara Azərbaycanın bayrağı, gerbi və himni haqqında məlumatlar verilir. Onların dövlət rəmzlərinə hörmət hissi aşılanır.

Professor A.N. Abbasov şagirdlərin hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsindən danışarkən aşağıdakı məsələləri diqqət mərkəzinə gətirir: "Hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsi üzrə məqsədyönlü iş vətənpərvərlik tərbiyəsindən təcrübədə özünü doğrultmuş səmərəli istiqamətlərindəndir. Döyüş şöhrəti muzeylərinin və guşələrinin yaradılması, ikinci dünya müharibəsinin və Qarabağ müharibəsinin iştirakçılarına, veteranlara, şəhidlərə, qəhrəmanlara həsr olunmuş söhbət və axşamların, görüşlərin keçirilməsi, "Qartal balası", "Üfüqdə parıltı", "Şahin" və s. idman oyunlarının təşkili, "Mərdlik dərsləri" və s. hərbi vətənpərvərlik üzrə işin mühüm formalarındandır" (2, s. 191).

Məktəblərdə isə hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsindən aşılınması müəllimlərin bu məsələyə olan ciddi yanaşmasından çox asılıdır. Kiçikyaşlı məktəblilərdə vizual materiallardan istifadə etmək daha məqbul hesab olunur. Oyunun uşaq inkişafında rolu danılmazdır. A.S. Makarenkonun deyimi ilə desək, "yaşlıların həyatında əmək nə qədər önəmlidirsə, uşaqlarında həyatında oyunun rolu önəmlidir" [3, s. 112]. Rollu oyunlardan istifadə edərək, hər hansı bir əsərdən bir səhnəni oynamaq, səhnəciklər qurmaq və bu prosesi şagirdlərin iştirakı ilə həyata keçirmək onların diqqətini cəlb edir.

Oyunlar və fəaliyyətlər: Şagirdlərə Vətəni sevmək və onun tarixinə hörmət etmək, vətənin qəhrəmanlarını tanımaq üçün əyləncəli oyunlar təşkil edilə bilər. Məsələn, "Vətəni qoru" kimi sadə oyunlarla uşaqlara vətənə aid məlumatlar verə bilərik:

Şeir və mahnılar: Şagirdlərə sadə vətənpərvər şeirlər oxumaq, mahnılar öyrətmək onları vətənpərvərlik sevgisi ilə tanış edir. "Azərbaycan" kimi şeirlər və onların öyrədilməsi vətənə bağlılıq hissini artırır. Bunun üçün məktəblərdə uşaqlara musiqi fənni aşılanır. Dərsdə musiqinin və ya şeirlərinin aydın dildə şagirdlər üçün izahı lazımdır. Şagirdlər arasında səsinin fərqliliyi ilə seçilənlərə musiqinin öyrədilməsi və onun sinifdə ifa olunması da yaxşı nəticələr verir. Hal-hazırda Azərbaycanda müxtəlif mövzularda olimpiadalar keçirilir. Həmin şagirdlərin olimpiadalara cəlb olunması, Azərbaycanda tanınması onlarda vətəni ilə qürurduyma hissini artırır.

Rəsm işləri: Məktəblilərə bayrağımızı, qəhrəmanlarımızı təsvir edən rəsmlər çəkmək onla-

rın dərk etməsi üçün faydalıdır. Məktəbdaxili rəsm sərgilərinin keçirilməsi, şagirdlərin çəkdikləri rəsmləri ilə çıxış etməsi onların həm bilik əldə etməsinə, həm də daha çox həvəslənməsinə səbəb olur.

5-ci sinifdə şagirdlərin yaşı böyük olduğu üçün və şüur, əsasən də mücərrəd təfəkkür inkişaf etdiyi üçün onlarda hərbi vətənpərvərlik hisslərinin formalaşdırılması daha ciddi, məqsədyönlü həyata keçirilməlidir. Bu mərhələdə şagirdlərə sadalanan mövzular üzrə daha ətraflı məlumat verilə bilər:

Azərbaycan tarixi: Şagirdlərə Azərbaycanın tarixi keçmişi, müstəqillik uğrunda mübarizəsi, Qarabağ müharibəsi və digər tarixi mövzular haqqında ətraflı məlumat verilir.

Silahlı Qüvvələrimiz: Şagirdlərə Azərbaycan ordusu, əsgərlərimizin qəhrəmanlığı haqqında məlumat verilir. Onlarda orduya hörmət hissi oyadılır.

Vətənpərvərlik və vətəndaşlıq: Uşaqlara vətənpərvərlik, vətəndaşlıq, dövlətə, millətə sədaqət kimi anlayışların mahiyyəti izah olunur. Metodik ədəbiyyatda məktəblər üçün istifadə edilən dahi şairimiz M.Arazın “Vətən daşı olmayandan olmaz ölkə vətəndaşı” misralarından Vətəndaş anlayışının mahiyyətini anlamaq mümkündür. [4]

Hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsi haqqında istər tarix kitablarında, istərsə də, Azərbaycan dili dərslində məlumatlara rast gəlmək mümkündür. Lakin prosesin daha da uğurlu olması üçün metodik vəsaitdən istifadə kifayət etmir, paralel olaraq tədbirlər, ekskursiyalar, görüşlər, film və video materiallar, simulyasiyalar və yarışlar, müsahibələr aparılmalıdır. Yaş və psixoloji inkişafı da nəzərə alaraq, şagirdlərin bu kimi proseslərə yönləndirilməsi onlar üçün həm öyrədici, həm də maraqlı olacaqdır.

Tədbirlər məktəbdaxili və ya daha böyük əhatəli (rayon, şəhər daxilində) ola bilər. Buraya hərbi vətənpərvərlik mövzusunda səhnəli oyunlar, konsertlər, sərgilər aid aiddir. Sərgilərdə həm uşaqların əl əməyi, həm də mövzu daxilində biliyi nümayiş etdirilir.

Ekskursiyaların təşkili şagirdlərin muzeylərə, tarixi yerlərə, hərbi hissələrə aparılmasını əhatə edir. Həmçinin burada müharibə veteranları, qazilərlə görüşlər, canlı söhbətlər aparıla bilər. Şagirdlər özləri üçün maraqlı olan sualları birbaşa onlara yönləndirə bilərlər. Şagirdlər arasında “Vətən nədir?”, “Vətən uğrunda” kimi simulyasiya yarışları və oyunları keçirərək onlara komanda işləməyə sövq etmək olar. Dərsləndikən məşğələlərdə qəhrəmanlıq haqqında film və video materialları izləmək, daha sonra onun haqqında disputlar, müzakirələr təşkil etmək olar. Hərbi hissələrdə hərbi avadanlıqları izləmək, məlumat sahibi olmaq, komandır və digər şəxslərlə danışmaların aparılması şagirdlərdə vətənlə qururduyma hissini formalaşdıracaqdır.

1-ci və 5-ci siniflərdə hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsinin təşkili, şagirdlərin vətənlərinə sevgi və hörmət hissi yaratmaq, vətənin müdafiəsinə hazırlıqlı olmaq üçün onların tərbiyəsində mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu yaş dövründə uşaqlara hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsini sadə və anlaşılın şəkildə öyrətmək lazımdır ki, qorxu hissi deyil də, qəhrəmanlıq hissi formalaşsın. Kiçik yaş dövrü uşaqların emosional sferasında həssaslıq daha çox olur. Məktəblərdə hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsinin aşılmasında məqsəd şagirdlərə öz ölkələrinin tarixi keçmişi, mədəniyyəti, vətənə bağlılıq və həmrəylik hissini gücləndirmək, vətənin müdafiəsinə olan məsuliyyətləri haqqında düşünmələrini kiçik yaşlardan təmin etməkdir. Bu prosesi şagirdlərə sadə, amma təsirli metodlarla tədris etmək lazımdır ki, onlar bu mövzuları mənimsəsinlər.

Problemin aktuallığı. Uzunömürlü xalq olaraq, bugünümüdə baxsaq, çox çətinliklərdən keçdiyimizin şahidi oluruq. Əxlaqi dəyərlərində tərbiyəyə, o cümlədən hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsinə geniş yer verən xalq olaraq, bu dəyərləri gənc nəsə aşılamaq və bu mənəvi dəyərlərdən istifadə etmək olduqca vacibdir.

Şagirdlərdə hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsinin məqsədyönlü təşkili cəmiyyətin gələcəyi üçün olduqca vacib məsələdir. Hərbi vətənpərvərlik şagirdlərə vətən sevgisini, mənlilik hissini və mənəvi dəyərlərə hörməti aşılayır.

Problemin elmi yeniliyi. Hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsinin şagirdlərə məktəb dövründən aşılması və bu prosesdə istifadə olunan yeniliklər həm integrativ təhsilə uyğun, həm də milli mənsubiyyətinə yiyələnən şəxsiyyətlərin yetişdirilməsi məqsədi güdür. Şagirdləri kiçik yaşlardan psixoloji, eyni zamanda fiziki olaraq da sağlam yetişdirmək lazımdır. Hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsi şagirdlərin fiziki inkişafını da təmin edir. Məqalədə hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsinin şagirdlərə aşılması yolları geniş şərh edilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədə əksini tapmış ideyalardan şagirdlərin hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsinin inkişafında istifadə oluna bilər.

Ədəbiyyat

1. S. Vurğun. "Azərbaycan" şeiri.
<https://kayzen.az/blog/poeziya/5568/az%C9%99rbaycan-%7C-s%C9%99m%C9%99d-vur%C4%9Fun.html>
2. Abbasov, A.N. Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi: Ali təhsil müəssisələri üçün dərslik / A.N. Abbasov, L.A. Məmmədli, İ.B. Əmirəliyeva. – Bakı: Mütərcim, - 2022. - 464 s.
3. Makarenko, A.S. Seçilmiş pedaqoji əsərləri. Bakı: Maarif, 1983, s. 224.
4. Vətən daşı olmayandan, olmaz ölkə vətəndaşı. <https://mod.gov.az/az/pre/34627.html>.
5. Cəbrayilov, İ.H. Ümumtəhsil məktəblərində tərbiyə işinin təşkili. Bakı: CN POLİGRA-FİYA, 2023, 242 s.

A.И. Мамедова

Организация воспитания военного патриотизма у студентов

Резюме

Воспитание военного патриотизма формирует у студентов чувство ответственности и уверенности в истории, народе и будущем страны. Привитие воспитания военного патриотизма в школах должно осуществляться комплексными подходами, поскольку оно связано не только с военной службой, но и тесно связано с общегражданским долгом, национальными ценностями и любовью к Родине.

Воспитание военного патриотизма у детей следует целенаправленно начинать со школьного периода. Однако при работе с младшими школьниками желательно быть еще более осторожными. Прививать им военный патриотизм – значит готовить отважных и отважных граждан для будущего.

A.İ. Mammadova**Organization of military patriotic education among students
Summery**

Education of military patriotism forms a sense of responsibility and confidence in the history, nation and future of the country in students. Instilling military patriotism education in schools should be carried out with comprehensive approaches, because it is not only related to military service, but also closely related to general civic duty, national values and love for the motherland.

Instilling military patriotism in children should be started more purposefully from the school period. However, it is advisable to be even more careful when working with younger students. Inculcating military patriotism in them means training brave and brave citizens for the future.

Redaksiyaya daxil olub: 17.02.2025